

**Полтавський державний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка**

О.В. Халчанська

Методичні рекомендації для студентів III курсу

АНТИЧНА ЛІТЕРАТУРА. ЕВРИПІД

Полтава 2007

У методичних рекомендаціях із зарубіжної літератури (античний період) висвітлюється теоретичний матеріал відповідно до програми, аналізується творчість поетів давньогрецької літератури: Гомера, Есхіла, Софокла, Еврипіда, контрольні питання для перевірки якості набутих знань, пропонується література, з якою повинен ознайомитися студент при підготовці до практичного заняття.

Методичні рекомендації підготовлені доцентом кафедри філологічних дисциплін Халчанською О.В., затверджені на засіданні кафедри філологічних дисциплін, протокол № ____ від

Курс зарубіжної літератури – важлива складова літературної освіти. Мета курсу “Зарубіжна література” полягає у тому, щоб долучити студентів до скарбниці світової літератури, а через неї - до фундаментальних цінностей культури у взаємодії їхніх конкретно-історичних та загальнолюдських значень; формувати гуманістичний світогляд, розширювати видноколо їх культурно-пізнавальних інтересів, збагачувати особистість духовними надбаннями людства; виховувати громадян України, здатних до діалогу з представниками інших національних традицій.

Долучаючи студентів до найвищих досягнень різних національних літератур, курс “Зарубіжна література” відкриває панораму найважливіших здобутків духовної культури людства, ознайомлює їх із найкращими перекладами, розширює обрії володіння рідною мовою.

Дана дисципліна реалізує загальнодержавні завдання розвитку національної культурної свідомості громадян України та інтеграції нашої держави в світовий культурний простір. Курс покликаний розширити обрії літературної освіти, навчати студентів, з одного боку, поглибленому аналізу художнього твору, а з іншого – умінню розглядати його у складних зв'язках із головними філософськими та естетичними тенденціями певної історико-культурної доби, формувати потребу в читанні кращих зразків красного письменства, долучати до обговорення моральних проблем, навчати цінувати красу художнього слова. Тому більша увага тут приділяється вивченню поезики художнього тексту, його літературно-критичній рецепції та

культурологічному контексту; дещо розширюється й літературознавчий інструментарій.

План вивчення теми:

Творчість Еврипіда – драматурга епохи кризи рабовласницької демократії

1. Особливості поетики та новаторства Еврипіда.
2. Конфлікт обов'язку і пристрастей в трагедії "Іпполіт".
3. Психологізм трагедії "Медея": внутрішній розлад, боротьба почуттів героїні.

Література:

1. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література. - К.: Либідь, 2001, с. 29-91.
2. Содомора А. Жива античність. - К.: Молодь, 1983. - С. 67-126.
3. Александра М., Хоменко О. Висвітлення гуманізму в трагедіях Еврипіда // Історія в школі. - 1998.- №9.- С. 19-21.

1. Особливості поетики та новаторства Еврипіда.

Аристотель назвав Еврипіда "найтрагічнішим з трагічних поетів. З ім'ям Еврипіда пов'язаний третій період розвитку грецької класичної трагедії.

Народився реформатор класичної трагедії у 480 р. до н.е. на острові Саламін, як вважають греки, саме в день Саламінської битви, в якій брав участь Есхіл і яку оспівував 16-річний Софокл у хорі юнаків.

Ці дані свідчать про бажання греків об'єднати долю трьох талановитих поетів.

Бібліографічні дані поета суперечливі. Так, його вважали женоненависником, відлюдкуватим, що народився він у сім'ї дрібного торговця. Проте, чи міг син із незаможної родини отримати освіту, учитися у видатних філософів-моралістів Анаксагора, Протагора, мати одну з найбільших бібліотек. Він був двічі одружений, мав трьох синів.

Батько Еврипіда отримав пророцтво, що син його буде увінчаний вінком переможця, і вирішив зробити з нього атлета. Проте не судилося Еврипиду стати ушлявленим гімнастом. Пророцтво частково

виявилось правдивим: покликанням стала розумова, а не фізична праця. Еврипід написав 92 п'єси, з яких до нас дійшло лише 18. Він п'ять разів ставав переможцем на драматичних змаганнях(останній раз помертньо).

На відміну від Софокла, Еврипід не займав державних посад, не брав участь у політичній боротьбі, проте пильно спостерігав за суспільними процесами і відобразив у своїх творах.

Афіняни не завжди розуміли задуми поета, тому що трагедії новаторськими, незвичними для глядачів. Еврипід часто залишав лише зовнішню канву, по-своєму трактуючи події та характери героїв, роль богів у житті смертних. Еврипід лякав своїми нововведеннями, незвичними сценічними ефектами, надмірними пристрастями. Траплялись випадки, коли глядачі протестували проти окремих епізодів, вимагаючи змінити їх. Проте він не зважав на думку афінян, про що свідчать сказані ним одного разу слова: "Люди добрі, це ж моя справа вчити вас, а не ваша - мене". Свої дні Еврипід закінчив у місті Пелли, столиці Македонії, куди переїхав за два роки до смерті на

запрошення македонського правителя Архелая. Македонці з почестями зустріли поета.

Після смерті поета афіняни змінили своє ставлення до Еврипіда і звернулися з проханням повернути останки поета до Афін, але цар відмовив. На його честь афіняни побудували мавзолей, на якому викарбували слова:” Співцю Еллади вся Еллада спорудила цю гробницю. Прах його впокоївся на далеких берегах Македонії. Афіни, гордість Греції, були першим місцеперебуванням того, кого тепер усі прославляють і оплакують”.

За часів Еврипіда грецький театр уже склався, мав певні традиції, майже усі міфологічні сюжети були використані, тому їх можна було використати лише при умові внесення певних змін, нового тлумачення ситуацій та образів.

Еврипід на відміну від Есхіла і Софокла розробляє нову для грецького театру родинно-побутову тему. Його цікавлять питання, пов'язані з переживаннями і почуттями окремих особистостей, що виникають незалежно від історичного часу, тому автор намагається проникнути у світ психологічних переживань, описати протиборство двох почуттів у душі одного героя. У Медеї це ненависть до Ясона і почуття матері, любові до своїх дітей, у Федри - внутрішня боротьба між почуттям обов'язку і пристрасті, Алкести - між любов'ю і страхом смерті. Сюжетами трагедій Еврипіда стають родинні чвари, подружнтя невірність, особиста помста, кохання, почуття дружби, повернення втраченої дитини.

Розробляється Еврипідом тема кохання й ті страждання, які вона несе людям. Якщо у Есхіла вона повністю відсутня, а Софокл тільки торкається цього питання, натякає на кохання Антігони і Гемона, то

Еврипід ставить кохання в цент деяких своїх творів, переживання персонажів набувають грандіозного характеру, примушують іти на крайні вчинки, надмірно страждати, забути про війни, потрясіння, поточні події.

Герої Еврипіда - надзвичайно індивідуальні, неповторні, особливо це стосується жіночих образів: Федри, Медії, Електри, Гекуби, Андрوماхи, Іфігенії, а чоловічі образи схематичні.

Поведінка героїв Еврипіда завжди психологічно вмотивована, дія розвивається динамічно. Для героїв Есхіла характерні довгі патетичні монологи, вони - цілісні особистості, що не страждають від докорів сумління та сумніві, не знають різких перемін настрою, не можуть бути сильними і слабкими одночасно. В Еврипіда персонажі говорять та діють як звичайні люди. Вони змальовані не такими, якими повинні бути, як у Софокла і Есхіла, а такими, якими вони є, з помилками та страхами.

2. Конфлікт обов'язку і пристрастей в трагедії "Іпполіт".

Перший варіант цієї трагедії афіняни сприйняли як аморальний, оскільки героїня сама освічувалась у коханні своєму пасербу, тому Еврипіду прийшлося її переробити, і тепер вона мала величезний успіх.

Сюжетом став епізод місцевої легенди, яка розповідала про життя афінського царя Тесея і боротьбу двох почуттів - пристрасті і подружнього обов'язку. Основними героями є цар Тесей, його молода дружина Федра та син царя Іпполіт.

У пролозі коротко викладено зміст п'єси. Богиня кохання Афродіта, перед якого всі схиляються, ображена поведінкою сина царя,

бо він ще не закохався і не приніс жертву Афродіті. Своє дозвілля Іпполіт проводить з Артемідією, богинею полювання, а на жінок зовсім не звертає уваги.

У першій пісні хор співає про пригнічений настрій молодої дружини царя, яка закохалася у свого пасерба. Про свої почуття Федра розповідає годувальниці, яка вирішує полегшити її муки і розповідає Іпполітові про пристрасть Федри. Вона розуміє, що кохання може обернутися ганьбою для чоловіка та дітей, проте пристрасно цього бажає.

Син царя не бажає збезчестити себе зв'язком з дружиною батька.

Таємниця Федри розкрита, протистояння кохання виявляються даремними. Що ж робити? Емоції сплітаються у суперечливий клубок. З одного боку, кохання, пристрасть, з другого - почуття подружнього обов'язку, сором за розголошену таємницю, образа за відкинуте кохання. Життя Федри сумне, вона постійно самотня, у неї немає подруг, крім няньки, нема з ким поговорити, чоловік же заклопотаний державними справами. Героїня бачить вихід у смерті, але вирішує покарати і винуватця своїх почуттів. У листі до Тесея вона пояснює причини самогубства, ніби Іпполіт закохався в неї, переслідував і, рятуючи свою честь, вона вдалася до самогубства.

Тесей, який повернувся додому, вражений нещастям. Іпполіта також вразила звістка про смерть мачухи, проте довести свою невинність він не може, бо

Хоч як тут присягайся, голос мертвої -

Найкращий, неспростовний довід злочину.

Тесей проклинає сина і просить:

Посейдоне, що сповнить мені

Дав згоду три бажання! Ось одне із них:

Убий ти мого сина. Недодай йому

Ні дня, якщо правдиву обіцянку дав!

Бажання Посейдон виконує швидко. Коди Іпполіт їхав узбережжям моря, раптом здійнялася величезна хвиля, з якої з'явився Посейдонів бик, і налякані коні понесли колісницю на скелі - й вона розбилася, а з й Іпполіт.

Невинність Іпполіта довести ніхто не може, хоча правду знає годувальниця, але слово раба нічого не варте.

Еврипід вдається до прийому "бог з машини" - з'являється Артеміда, яка розповідає правду. Друзі приводять напівмертвого Іпполіта.

Глядачі у ході розвитку дії забувають про помсту Афродіти. Перед нами земна, звичайна історія.

Позитивними рисами наділений Іпполіт. Він високоморальна й благородна людина. Як син царя він повинен би учитися управляти державою, проте його захоплення - полювання разом з Артемідой, що символізує єднання людини зі світом природи.

3. Психологізм трагедії "Медея": внутрішній розлад, боротьба почуттів героїні.

Сюжетом трагедії став епізод міфу про аргонавтів. За наказом дядька Ясон з групою друзів поплив на кораблі "Арго" до Колхиди, щоб здобути золоте руно, що стало умовою повернення йому влади. З допомогою дочки колхідського царя Медеї, яка покохала аргонавта, Ясон виконав усі попередні вимоги царя. Медея не зупиняється ні

перед чим, навіть убивством свого брата, щоб здобути багатство і славу своєму коханому. Проте Ясон виявився невдячним чоловіком. Він зраджує Медею, вирішивши заради користі одружитися з іншою.

У пролозі няня двох маленьких дітей Медеї розповідає про події в домі Ясона, який вирішив залишити Медею й одружитися з дочкою коринфського царя Креонта. Входить розлючена Медея. Про свої страждання вона розповідає хору коринфських жінок, скаржиться на підневільне становище жінки в родині і суспільстві.

Цар Креонт, почувши скарги й загрози Медеї і боячись її помсти, наказує негайно залишити місто, проте після довгих умовлянь дозволяє залишитись, щоб змогла обрати місце свого дальшого перебування. Для здійснення помсти їй достатньо і одного дня.

У трагедії змальовані душевні муки зрадженої жінки, її метання. Вона все віддала за кохання - батьківщину, сім'ю, а замість кохання - підла зрада. Медея мріє помститись Ясону за кривду, тяжкі роки, прожиті заради нього на чужині, без підтримки друзів та рідних. Вона порівнює долю жінки з долею безправної рабині.

У розмові з Ясоном вона переконує його, що погоджується з одруженням заради дітей, просить дозволити однести нареченій подарунок - отруєний розкішний пеплос і золотий вінець. Щоб відстояти свою честь, вбиває суперницю. Але цей акт помсти видається недостатнім. Але перед тим як здійснити свій план, просить афінського царя Егея дати їй притулок в Афінах. Навіть у такій ситуації не втрачає розуму і думає про майбутнє.

Як же помститися Ясону, щоб назавжди зламати його, щоб ніколи не був щасливий. І придумує найжахливіше - вбити своїх дітей. Проте ця думка ненависна матері, адже вона любить їх:

Невже, щоб горем засмутити батька їх,
самій собі я вдвоє більших мук завдам?

Нізащо! Хай же всі загинуть задуми!

Цей монолог - один з найтрагічніших у світовій літературі.
Конфлікт двох почуттів закінчується для Медеї перемогою пристрасті.

Коли прибігає Ясон, стурбований долею своїх дітей, хор не може його втішити. Фінал трагедії теж несподіваний - з'являється "бог з машини" у вигляді колісниці, яку послав дід Медеї Геліос, щоб врятувати Медею.

Запитання для самоперевірки:

1. Які сюжети творів Еврипіда актуальні сьогодні? Чому вони виходять за межі античного суспільства?
2. Яка нова тема для грецького театру була розроблена Еврипідом?
3. Чим драматичні твори Еврипіда відрізняються від його попередників?
4. Чим герої Еврипіда відрізняються від героїв Софокла і Есхіла?
5. Чи зображений Іпполіт як позитивний герой? Які його захоплення?
6. Чому Федра вважала себе збезчещеною? Що для неї виявилось основним: пристрасть чи почуття подружнього обов'язку?
7. Чому Іпполіт не зміг довести батькові свою невинність?
8. Що змусило Федру наговорити на Іпполіта?
9. Чому годувальниця не розповіла правду про стосунки Федри та Іпполіта?

10. Чому Медея мстить Ясону? Чи можна погодитись із такою помстою?
11. Чи жаліє і любить своїх дітей Медея?
12. Яким постає Ясон у трагедії?
13. Чому чаклунка Медея у трагедії постає як звичайна скривджена людина?
14. Чому Медея почувала себе чужинкою серед еллінів?
15. Чому образ Медеї - один із найтрагічніших у світовій літературі?
16. Які герої Еврипіда неповторні, глибоко індивідуальні?

Тести

1. Чим герої Еврипіда відрізняються від героїв Софокла і Есхіла?
 - а) страждають від докорів сумління,
 - б) не можуть бути одночасно сильними і слабкими,
 - в) змальовані такими, якими вони повинні бути.

2. Чому Іпполіт не зміг довести батькові свою невинність?
 - а) вірний присязі, даній рабині,
 - б) любив Федру,
 - в) переслідував Федру.

3. Як Медея називала своїх дітей:
 - а) ясні лебедики мої,
 - б) улюблені діти,
 - в) дорогі мої.

4. Чому Медея убила своїх дітей:

- а) Піддалася почуттям слабим,
- б) Помстилася Ясонові , щоб муки батькові завдати.
- в) не любила своїх дітей,

5. Якими вважав Еврипід закони еллінів?

- а) закони вільні, тому люди вільні,
- б) несправедливі.

6. Еврипід наближає драму до життя, тому що

- а) змальовує не трагічне, а й комічне, водить трагікомедію,
- б) нещасливим кінцем,
- в) не ламав канони трагедії.

7. Чому Еврипід покинув Афіни?

- а) користувався успіхом у македонської публіки,
- б) афіняни не завжди розуміли його творів.

8. Особливу увагу Еврипіда привертає:

- а) людська душа,
- б) міфологічні герої,
- в) люди, що не допускають помилок.